

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

*«Живи, Україно! Живи для краси,
І сили, і слави, і волі!»
(до 20-річчя Незалежності України)*

**Методичні рекомендації
до проведення Першого уроку
у 2011-2012 навчальному році**

**ЧЕРКАСИ
2011**

„Живи, Україно! Живи для краси, і сили, і слави, і волі!”: Методичні рекомендації щодо проведення Дня Знань і Першого уроку в 2011 – 2012 навчальному році. – Черкаси: Видавництво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників, 2011. – 32 с.

У збірнику вміщено методичні рекомендації, розробки уроків та дидактичні матеріали на допомогу педагогічним працівникам навчальних закладів для проведення Першого уроку і подальшої роботи у напрямку формування духовно багатой і всебічно розвиненої особистості.

Розроблені рекомендації адресовані керівникам навчальних закладів, їх заступникам, класним керівникам, учителям-предметникам, усім, хто зацікавлений у духовному розвитку підростаючого покоління.

Автори:

Крутенко О.В., завідувач лабораторії виховної роботи Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників;

Степанова Н.М., методист лабораторії суспільно-гуманітарних дисциплін Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників.

Затверджено на засіданні Вченої ради інституту.
Протокол № 2 від 31.05.2011 року

ЗМІСТ

Методичні рекомендації до проведення Уроку знань – 2011	4
Орієнтовні матеріали для проведення Першого уроку у 2011 – 2012 навчальному році	9
▪ 20 років Незалежності України: шлях до створення гуманного світу для дітей	9
▪ Хай квітне щаслива моя Україна! Найкраща, безцінна, любима земля!.20	
▪ Вірші про Україну	27
Рекомендована література	30

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ ЗНАНЬ – 2011

Із тисяч народів і народностей світу майже 200 вирости в нації – створили свої держави й домоглися визнання світової спільноти, серед них і наша Батьківщина – Україна.

У відповідності до Конституції України, Законів України «Про дошкільну освіту», «Про освіту» «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Указів Президента «Про відзначення 20-річниці Декларації про державний суверенітет України», Програми патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, Національної програми «Основні орієнтири виховання учнів 1 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України», Конвенції про права дитини одним із пріоритетних завдань освіти є виховання у дітей та молоді патріотичних почуттів, активної громадянської позиції на засадах розуміння власних прав та обов'язків перед державою, народом та родиною.

У зв'язку з тим, що у 2011 році виповнюється 20 років з дня проголошення Незалежності України, є потреба проаналізувати ті досягнення, які здобула наша країна за ці роки.

Сьогоднішній день Незалежності України прийшов як результат тисячолітньої боротьби українського народу за право мати свою національну державу, яка повинна стати запорукою успішного культурного і політичного розвитку суспільства.

Успіх нинішнього українського державотворення значною мірою залежить від того, чи зуміємо ми об'єктивно проаналізувати власний історичний досвід, зокрема усвідомити, як формувалася і функціонувала українська державницька ідея.

Процес зародження й розвитку цієї ідеї виявився довготривалим, складним, а на деяких етапах й вельми суперечливим. Це великою мірою зумовлено надзвичайно непростю історичною долею українського народу, численними перешкодами на шляху становлення його етичної самосвідомості,

жорстокими переслідуваннями тих, хто намагався підняти національне питання в умовах чужоземного поневолення.

Двадцятиріччя не було зовсім легким для країни, але можна назвати декілька найголовніших здобутків: Україна відбулася як демократична держава, збудовано фундамент для нової держави, збережено курс на євроінтеграцію, формується зріле суспільство, у тому числі – молоде покоління з рисами справжніх громадян України, спроможних на відстоювання головних прав і свобод. Виходячи із цієї думки, вважаємо за потрібне перший урок у 2011 – 2012 навчальному році присвятити двом важливим датам – 20-річчю Незалежності України і 20-й річниці з дня підписання Україною Конвенції про права дитини. Наголошуємо на тому, що між цими двома важливими датами пройшло трохи більше місяця. Це означає, що молода держава вважала питання щодо становища дітей в Україні одним із найважливіших!

Враховуючи зазначене, зміст Першого уроку у 2011 – 2012 навчальному році рекомендується підпорядкувати реалізації завдань патріотичного та правового виховання. Саме патріотизм, громадянськість та усвідомлення власних прав та свобод покликані об'єднувати українців у прагненні зберегти незалежну державу.

Головною метою Уроку знань – 2011 повинно стати формування у школярів активної життєвої позиції, яка сприятиме процвітанню України у майбутньому. Зміст та методичні прийоми, які використовуватиме класний керівник, мають бути спрямовані на виховання таких особистісних рис й почуттів учнів, які стануть основою конкретних дій та вчинків. Необхідно, щоби матеріал Першого уроку був акцентований на розвиткові загальнолюдських духовно-моральних цінностей особистості.

На нашу думку, у ході уроку варто висвітлити питання щодо становлення філософії прав дитини, повідомити про документи, що були прийняті міжнародною спільнотою у більш ранній період: Женевську Декларацію прав дитини (1924); Декларацію прав дитини, прийняту Генеральною Асамблеєю (1959); Декларацію прав людини (1948), Міжнародний пакт про громадянські

та політичні права (ст. 23, 24). Усі ці документи поступово готували доросле населення світу до розуміння того, що дитина є повноцінним членом суспільства, від якого залежить майбутнє кожної країни й усього людства. Рекомендуємо під час підготовки й проведення уроку підкреслити цей факт, щоб школярі відчули власну причетність і відповідальність за те, якою може стати рідна країна через декілька десятиліть.

Незважаючи на той факт, що нашій державі вдалося вибороти свою незалежність лише у кінці ХХ століття, враховуючи важкі сторінки нашої історії, ми зовсім не хочемо закреслити те велике і світле, яке підносить наш народ до вершин цивілізації, визначає його заслуги перед людством. Адже на нашому славному історичному шляху були і могутня Київська держава Володимира Великого і його сина Ярослава Мудрого, і перша християнська республіка в Європі – Запорізька Січ, і відчайдушний порив до свободи часів Івана Мазепи, і започаткування власної державності в Українській Народній Республіці. Буде корисним звернути увагу на те, що Україна з честю захищала себе від поневолювачів, але сама ніколи не поневолювала народи інших країн. Волелюбна та справедлива, високоморальна та істинно християнська – такою була наша країна у віках!

Завдання класного керівника полягає в тому, щоб у доступній та цікавій формі провести роботу, спрямовану на формування в учнів почуття гордості за свою рідну землю, сформувані бажання бути справжніми патріотами, які прагнуть примножувати її багатвікову славу й боротися за щастя й незалежність українського народу. Увесь зміст уроку має переконати школярів, що наша Батьківщина – то найкраща країна, яка багата своїми історією, традиціями і людьми.

Отже, основними завданнями уроку мають бути такі: виховання любові до держави, народу, родини; формування відчуття своєї приналежності до України, усвідомлення себе українцем, прагнення до збереження та примноження духовних та матеріальних багатств українського народу,

виховання цілеспрямованості і наполегливості у досягненні життєвої мети, готовності до праці в ім'я України; виховання патріотичних почуттів.

При підготовці й проведенні уроку необхідно скористатися матеріалом з історії України, звернути увагу учнів на літературні твори, в яких розкривається славетне минуле українського народу. Звичайно, особливе місце на уроці має бути присвячене такому важливому документу, як Конвенція про права дитини, оскільки саме в ньому висвітлені основні положення, на яких ґрунтується турбота нашої країни про маленьких громадян.

Слід згадати найвидатніших з поміж тих, чий імена назавжди увійшли в історичну пам'ять, у душу народу українського. Великого у звершеннях, любові до землі предків і трагічного у помилках своїх Богдана Хмельницького, грізного вояка, оборонця вольностей козачих Івана Сірка; мудрого, будівничого й політика, відданого ідеї незалежності української Івана Мазепу; творця першої української Конституції Пилипа Орлика; героїв народних повстань Івана Гонту, Максима Залізняка, легендарних Устима Кармелюка і Олексу Довбуша.

У дні найстрашнішої політичної та духовної руйнації, коли народів нащадки "На віки вічні!" відмовили у праві бути самим собою, прийшов у світ великий Кобзар з новим заповітом, з новою поезією, яка зміцнила підвалини української духовності.

У найважчі часи сміливо піднімали свій голос за волю і демократію, за Україну такі велети духу як Григорій Сковорода, Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров, Маркіян Шашкевич, Іван Франко, Михайло Драгоманов, Леся Українка.

Серед видатних діячів новітньої історії, історії кривавих, але і героїчних змагань за вільну і незалежну Україну віддамо шану Михайлові Грушевському та його сподвижникам, котрі привели Україну до поетапного проголошення чотирьох Універсалів.

Ось яких велетів духу народила наша земля, ось які люди торували державницький шлях до незалежності України, до сьогоднішнього дня.

Незалежність нашої держави стала реальністю. Україна має свій герб, прапор, гімн і державну мову. Базовими рисами майбутнього громадянина мають стати висока професійність, творчість, комунікативна духовність, які формуватимуть у різних верств і груп населення виважені духовні та моральні орієнтири, життєві цінності, закладатимуть підвалини відповідної соціальної поведінки.

Структура та план проведення уроку залежить від задуму класного керівника, який під час підготовки має проаналізувати можливості класного колективу та індивідуальні й вікові особливості учнів. Але треба пам'ятати, що Перший урок має пройти урочисто. Його яскраві моменти повинні запам'ятатися учням надовго.

Відродження національної свідомості – складний і багатоступеневий процес втілення в життя національної ідеї створення дійсно економічного заможного соціально здорового суспільства. Зберегти незалежність, збудувати міцну державу – наш святий обов'язок перед попередниками, які були корінням, джерелом української державності, які залишили нам у спадок любов до Батьківщини, вивірені часом і випробуваннями кращі риси народної душі та національного характеру.

Ми подаємо у цих методичних рекомендаціях орієнтовні матеріали до проведення Уроку знань – 2011. Класний керівник може скористатися деякими із поданих вправ, вибудувавши власну логіку подання матеріалу, виходячи із власних міркувань. Крім того, класний керівник повинен усвідомлювати, що Перший урок – це один із етапів цілісної системи виховання, яке здійснюється протягом усього періоду навчання школярів у загальноосвітньому закладі.

*Ольга Крутенко,
Наталя Степанова*

ОРІЄНТОВНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШОГО УРОКУ У 2011 – 2012 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

20 років Незалежності України: шлях до створення гуманного світу для дітей

Мета уроку:

- ознайомити учнів зі змістом основних статей Загальної Декларації прав людини, Конвенції про права дитини, Конституції України;
- допомогти усвідомити основні поняття цих документів, розвивати вміння класифікувати й узагальнювати;
- дати учням уявлення про значущість Конвенції про права дитини, ознайомити з основними принципами, показати зв'язок із Загальною Декларацією прав людини;
- дати учням знання щодо їхніх власних прав та обов'язків та прав та обов'язків інших людей;
- формувати навички правотворчої діяльності на підставі критичного та порівняльного аналізу прав та обов'язків, закріплених законодавчо, з реальним життям учнів;
- формувати навички використання механізмів захисту прав дитини на рівні сім'ї, школи тощо;
- довести учням, що в основі документів про права людини лежать головні потреби всіх людей;
- формувати ціннісне ставлення до прав людини, її гідності, свободи та відповідальності.

ХІД УРОКУ

I. Вступне слово класного керівника про тему, мету Першого Уроку, присвяченого 20-річчю Незалежності України та 20-річчю з дня ратифікації Конвенції про права дитини.

24 серпня 1991 року наша держава проголосила свою незалежність і почала творити нове життя, турбуючись про свободу, добробут, дотримання прав та свобод для всіх громадян України. Невипадково одним із перших документів, що були підписані Незалежною Україною, стала Конвенція про права дитини! Адже турбота про маленьких громадян нашої держави є надзвичайно важливим аспектом для країни!

II. Ознайомлення з інформацією щодо історії створення Конвенції про права дитини.

Що означає слово «конвенція»? Це – угода. Тобто, Конвенція про права дитини – це угода між багатьма країнами, в якій подано інформацію про те, яким чином уряд будь-якої країни може дбати про дітей і забезпечувати їхній розвиток.

Конвенція про права дитина готувалася і обговорювала довгий час. 20 листопада 1989 року вона була прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН. Протягом короткого часу цей документ був під ратифікований 191 країною світу. В Україні вона набула чинності з 27 вересня 1991 року.

Цей важливий документ не тільки перераховує права дітей а й висвітлює список обов'язків, які кожна з держав визнає по відношенню до дитини. Перелічені обов'язки можуть бути прямими, тобто такими, дотримання яких залежить від держави (забезпечення можливостей для отримання освіти, забезпечення належного правосуддя

Дорогі школярі, пропонуємо вам послухати деякі цікаві факти про те, як створювалася Конвенція про права дитини, яка є документом міжнародного значення.

Методичний коментар: наступна інформація може бути використана для подальшого слова вчителя або як матеріал для коротких доповідей учнів, які мають бути активно залучені до роботи на уроці.

Від прав людини – до прав дитини

Із початку ХХ століття людство все більше уваги звертає на проблему захисту прав дитини, адже до того вважалося, що інтереси дітей природним чином співпадають з інтересами батьків, більше того, батьки краще знають, чого потребує дитина, тому виділяти дітей в окрему категорію громадян немає потреби. У 1902 році Гаазька конференція з міжнародного приватного права визнала, що «інтереси дитини» є важливим критерієм в конвенціях по захисту меншин.

У 1919 році Міжнародна Організація Праці прийняла Конвенцію, яка обмежувала мінімальний вік робітників. Слід відзначити, що цей документ діяв у міжнародному масштабі.

І, нарешті, у 1924 році у Женеві було прийнято Декларацію, яка стала першим міжнародним правозахисним інструментом, який був спрямований безпосередньо на дітей.

Женевська Декларація була захисним інструментом по самому походженню. Перша світова війна залишила мільйони дітей у надзвичайно важких умовах. У 1920 році Еглантайн Джебб, президент Фонду Порятунку Дітей та міжнародний Комітет Червоного Хреста вирішили створити Міжнародний Союз Порятунку дітей. Дуже швидко відділення цієї міжнародної організації у багатьох країнах світу розпочали активну допомогу дітям, які постраждали від війни. Женевська Декларація прав дитини містить п'ять основних програмних пунктів, а саме:

1. Дитині повинні надаватися всі засоби, потрібні для її нормального матеріального і духовного розвитку.
2. Голодна дитина повинна бути нагодована; хвора дитина повинна отримати допомогу; сироті чи безпритульній дитині повинен бути наданий притулок і

догляд.

3. Дитина перша повинна отримувати допомогу під час лиха.
4. Дитина повинна мати дитинство і захист від усіх форм експлуатації.
5. Дитину потрібно виховувати в усвідомленні того, що її кращі якості повинні бути спрямовані на благо ближнім.

У дуже простих термінах (тут не дано визначення прав як таких) Декларація визначає обов'язки дорослих щодо дітей. Дитина була захищеною як особа з її/його власними правами, але залишалася залежною від дорослих у користуванні правами, зазначеними у Декларації. І, все ж, Женевська Декларація прав дитини є дуже важливим і прогресивним документом, оскільки вона ставить соціальні та економічні потреби (права) вище традиційних громадянських і політичних прав. У 1924 році цю Декларацію прийняла Генеральна Асамблея Ліги Націй. А 10 роками пізніше, у 1934 році її знову підтвердила Генеральна Асамблея і країни «обіцяли» запровадити принципи Женевської Декларації у своє законодавство.

Власне, з 1924 року, після прийняття Декларації, права дитини увійшли до системи міжнародного права, а сама Декларація стала наріжним каменем всього майбутнього міжнародного розвитку правових ініціатив стосовно прав дитини.

Відразу ж після другої світової війни, коли було створено Організацію Об'єднаних Націй (ООН), світова спільнота стала приділяти особливу увагу проблемі прав людини. У 1948 році було прийнято Загальну Декларацію прав людини і вирішено підготувати новий міжнародний документ стосовно прав дитини. У 1957 році Комісія з прав людини розпочала роботу над проектом нової Декларації прав дитини, підготовленим ще на початку 50-х років Радою ООН з економічних і соціальних питань та багатьма громадськими організаціями. У 1959 році ця Декларація була одноголосно ухвалена всіма 78 членами Генеральної Асамблеї ООН у формі резолюції 1386 (XIV). Ця декларація, прийнята одноголосно (до того жоден з документів, навіть Загальна декларація прав людини, не приймалися одноголосно), мала найбільший моральний авторитет у світі.

Порівняно з Женевською Декларацією, Декларація 1959 року була більш досконалою. Вона торкалася не лише життєвих потреб дитини, але й її потреби у любові та розумінні; наголошувала на необхідності зберігати єдність родини, до та післяпологової допомоги матері і дитині, проголошувала право на ім'я і національність. Крім того, Декларація передбачала обов'язкову і безкоштовну початкову освіту, заборону дитячої праці до певного віку, право дитини на гру і творчість.

Декларація, прийнята у 1959 році, включає 10 принципів, які можна викласти так:

1. Кожна дитина користується правами, проголошеними цією Декларацією без будь-яких форм дискримінації.
2. Дитина повинна користуватися особливим захистом, і повинна мати можливість для нормального здорового розвитку в умовах свободи і гідності.
3. Дитина з моменту народження набуває ім'я і національність.

4. Дитина повинна користуватися благами соціального забезпечення, включаючи адекватний до та післяпологовий догляд для неї або його та матері. Дитина повинна мати право на нормальне харчування, житло, творчі та медичні послуги.

5. Дитині, яка є фізично, розумово або соціально неповноцінна, повинні надаватися спеціальне лікування, освіта і догляд.

6. Дитина повинна там, де можливо, зростати під опікою і доглядом її батьків в атмосфері приязні, моральної і матеріальної безпеки. Малолітня дитина, не повинна, крім виключних обставин, відокремлюватися від матері. Суспільство і органи влади повинні забезпечити необхідний догляд за дітьми, які залишилися без піклування сім'ї або без адекватних засобів підтримки.

7. Дитина має право на отримання освіти, яка повинна бути обов'язковою та безплатною щонайменше на початковому рівні. Дитина повинна мати можливість для гри та творчості.

8. Дитина за будь-яких обставин повинна бути серед перших, хто отримає захист і допомогу,

9. Дитина повинна бути захищена від усіх форм занедбання, жорстокості та експлуатації. Дитину не можна наймати на роботу до досягнення нею визначеного мінімального віку.

10. Дитина повинна бути захищена від расової, релігійної або іншої дискримінації. Вона повинна бути вихована у дусі розуміння, толерантності та дружби між народами, миру і загального братерства.

У преамбулі Декларації сказано, що дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує особливої опіки і уваги, включаючи правовий захист, як до, так і після народження. Отже, батьків, чоловіків і жінок персонально, громадські організації, органи влади на місцевому та національному рівні Декларація закликала визнати ці права та забезпечити їх виконання через правову реформу та іншими шляхами. У цьому полягає горизонтальний ефект Декларації 1959 року. Женевська Декларація стала першим кроком на шляху до визнання дітей як правових суб'єктів (людей з їхніми власними правами). Сам текст Декларації свідчить про перехід від соціальної допомоги і захисту дітей до захисту прав дітей. Мова цього документу вже не звучить наївно, це мова більш правового документу.

У той же час Декларація вважає дитину правовим суб'єктом, тобто не визнає за нею право самостійно користуватися своїми правами. Декларація стосується майже виключно захисних прав, її лейтмотивом є кращі інтереси дитини, іншими словами, дитина визнається окремою істотою.

Під час підготовки цієї Декларації точилася дискусія щодо того, чи потрібна була вона, адже в цей час вже була прийнята Загальна Декларація прав людини. Чи потрібна окрема декларація для дітей? Світова спільнота вирішила, що потрібна, адже діти мають свої особливі права, які повинні бути захищені. Польська делегація наполягала на тому, щоб ООН прийняла не Декларацію, а Конвенцію про права дитини як більш дієвий правовий інструмент. І саме Польща 7 лютого 1978 року подала до Комісії ООН з прав людини проект Конвенції про права дитини. Польський уряд запропонував відзначити

Міжнародний Рік Дитини (оголошений ООН на 1979 рік) і 20 річницю Декларації прав дитини прийняттям окремої конвенції про права дитини. Польський проект майже слово в слово повторював текст декларації з невеличкими правками та доповненнями. Комісія з прав людини вирішила проконсультуватися з державами-членами і компетентними організаціями. За короткий строк Комісія отримала 28 відповідей від держав-членів, 4 – від спеціальних агенцій (МОП, МООЗ ЮНЕСКО і МВФ) та 15 – від громадських організацій (як не дивно, ЮНІСЕФ, який є спеціалізованим дитячим фондом ООН не надіслав відповіді). Пропозицій надійшло так багато, і вони були такими різноманітними, що всім стало зрозуміло: до 1979 року прийнятний текст Конвенції підготувати неможливо. У грудні 1978 року Комісія ООН з прав людини створила відкриту робочу групу, яка повинна була скоординувати роботу щодо підготовки тексту Конвенції із залученням найширших кіл громадськості.

Поступово польський проект, використаний як ініціативний варіант, замінювався текстами, підготовленими громадськими організаціями, які у 1983 році створили так звану Ad Hoc Group, покликану не лише координувати підготовчий процес, але й лобювати Конвенцію про права дитини в урядах країн-членів ООН. Кількість членів Ad Hoc Group постійно зростала і у 1989 році налічувала 50 організацій. Пізніше, після прийняття Конвенції ООН про права дитини, ця група відіграла надзвичайно важливу роль у процесі її підписання, ратифікації і запровадження у життя.

У процесі роботи над проектом Конвенції робоча група зіткнулася з такою низкою проблем:

- група мала можливість збиратися лише на один тиждень раз на рік;
- надійшло дуже багато пропозицій і контрпропозицій;
- з кожною зустріччю кількість учасників групи зростала і кожен мав власну ідею;
- належало обговорити багато елементів прав дитини: політичні, економічні, громадянські, культурні, соціальні права;
- Конвенція торкалася різних правових і культурних традицій, тому точилися довгі дискусії, щоб досягти консенсусу;
- роботі заважала мовна проблема.

Саме тому робота над проектом Конвенції розтяглася на довгі роки. Лише 20 листопада 1989 року, через 10 років після Міжнародного Року Дитини і 30 років після Декларації прав дитини Конвенція про права дитини була одностайно прийнята Генеральною Асамблеєю ООН. У 1991 Україна ратифікувала Конвенцію ООН з прав дитини.

(Джерело: <http://pravaditej.org.ua/news/20081029310>)

III. Складання синквейну до слів «Дитина», «Право», «Держава».

Чиї ж права захищає Конвенція? У ній написано, що створена вона для захисту прав дитини, тобто людини, яка не досягла дорослого віку. У різних країнах визначення поняття «дитина» змінюється в залежності від культурних

особливостей та діючих законів. А як ви вважаєте, кого можна назвати дитиною?

Завдання: скласти вірш-синквейн на тему «Дитина».

Методичний коментар:

Синквейн – це один із прийомів активізації пізнавальної діяльності учнів. Слово походить від французького «п'ять» і означає «вірш, що складається із п'яти рядків». Синквейн – це такий вірш, що написаний у відповідності до особливих правил, а саме:

1 рядочок – заголовок, у який виноситься ключове слово, поняття, тема синквейну. Це має бути іменник.

2 рядочок – два прикметники.

3 рядочок – три дієслова.

4 рядочок – фраза, в якій закладено головний зміст.

5 рядочок – резюме, висновок, одне слово, іменник.

Приклади

Синквейн з теми «Держава»:

Держава:

Незалежна, правова.

Збирає податки, виплачує заробітну плату, забезпечує розвиток.

Держава – це ми!

Захист.

Синквейн з теми «Дитина»:

Дитина...

Весела, здорова.

Грається, навчається, розвивається!

Дитина має бути щасливою!

Турбота.

IV. Аналіз поняття «дитина».

Прослухавши декілька прикладів віршів-синквейнів, які були складені школярами, запрошуємо їх до обговорення таких питань:

1. Кого можна вважати дитиною?
2. До якого віку людина вважається дитиною?
3. Чому дитина потребує особливого захисту і турботи не тільки з боку батьків, а й з боку держави чи навіть Організації Об'єднаних націй?
4. Які права надає держава дитині?
5. Чи відрізняються права дитини від загальних прав людини?
6. Чи повинна дитина мати якісь специфічні права?

V. Ознайомлення школярів із текстом «Конвенції про права дитини» (або повторення основоположних статей документу).

Методичний коментар: ознайомлення з основними положеннями Конвенції про права дитини пропонуємо провести з використанням методичного прийому «інсерт». Він полягає в тому, що під час групової роботи над текстом Конвенції школярі роблять на полях помітки, користуючись умовними позначками:

Позначка + означає, що ця інформація школярам знайома.

Позначка – ставиться біля нової, незнайомої інформації.

Позначка ? означає, що учень потребує додаткової інформації з питання, що висвітлюється у певній статті Конвенції про права дитини.

Після проведеного аналізу тексту Конвенції про права дитини кожна група презентує результати спільної роботи.

VI. Інтерактивна вправа «Виконуємо доручення ООН!» (складання переліку потреб дитини, які виступають як складові програми життєдіяльності людини і сприяють оволодінню загальнолюдськими цінностями).

Завдання для групової роботи: скласти перелік того, що може зробити дитину щасливою і здоровою. Можна запропонувати учням вибрати із наданого списку те, що можна вважати обов'язковими потребами, і те, що можна назвати бажаннями, наприклад: *турботливі батьки, друзі, медична допомога, книги, підручники, ім'я, солодощі, комп'ютер, ліжко, турбота, тістечка, дискотека, безпека, громадянство, мирне існування, освіта, подорожі, школа.*

Методичний коментар: ця вправа сприяє усвідомленню школярами того, що необхідно розрізняти такі поняття, як «бажання» і «потреби».

Потреби є для людини фундаментальними і сприяють активізації її діяльності та оволодінню загальнолюдськими цінностями. Необхідно, щоб учні прийшли до висновку, що, приймаючи Конвенцію про права дитини як основоположний документ, наша держава забезпечує фундаментальні потреби кожної дитини.

VII. Вікторина «Чи знаєте ви права дітей?»

Слово вчителя: Зрозуміло, що чим повніше і якісніше задоволені потреби дитини, тим щасливішою вона почувається. Як у природі сонечко зігріває своїми промінчиками усе живе, так і задоволення потреб та дотримання прав дитини робить її успішною і щасливою. Тож давайте пригадаємо, які права повинна забезпечити держава для дітей своєї країни.

Завдання: Користуючись роздаткою «Конвенція ООН про права дитини у малюнках», пояснити значення тих статей, які називає учитель, та назвати потреби, які задовольняє ця стаття. Називаючи приклади прав дитини, можна добавляти промінчик до намальованого на плакаті сонечка.

VIII. Вправа «Літачок мого життя: два крила для успішного польоту».

Слово вчителя: Безперечно, усі бачили, як швидко рухається сучасний літак у високому небі! Два крила несуть його час і простір. Спробуйте уявити собі. Що літак втратив одне із крил... Чи зможе він піднятися в небо і долати відстані? Напевне, що ні! Для успішного польоту літак повинен мати обидва крила.

Права і обов'язки людини – це два крила, які допомагають їй рухатися по життю. І кожен із нас повинен усвідомлювати, що здійснення усіх мрій залежить від того, чи не переважає бажання мати якомога більше прав над виконанням обов'язків по відношенню до рідних, близьких, друзів і країни.

Завдання: кожен учень отримує лист паперу, з якого має зробити літачок. На одному із його крил записує свої права, що забезпечила йому сім'я та держава, на другому – обов'язки, які зобов'язується виконувати. Можна провести експеримент, спробувавши запустити у повітря літачок тільки з одним крилом.

Рахунок для мами

Маленький Ілля сидів за кухонним столом і щось записував у свій зошит.

- Що ти так старанно пишеш? – запитала мама, стоячи біля кухонної плити.
- Рахунок для тебе! – відповів хлопець, не відриваючись від роботи.
- Цікаво, цікаво, – здивувалась мама.
- Побачиш, коли я закінчу.

Він списав цілий листок, простягнув його мамі, і вона вголос почала читати:

„Рахунок для мами Смирнова Іллі, який зробив деяку роботу по господарству і хотів би отримати певну суму грошей. А саме: два рази приніс молоко – 30 копійок; чотири рази прибрав кухню – 90 копійок; два рази повитирав посуд – 60 копійок; п’ять разів почистив взуття – 95 копійок; чотири рази накрив на стіл – 80 копійок; усе разом – 3,55 гривні”.

Мати уважно прочитала дивний рахунок, взяла олівець і сказала:

- Я запишу тобі свій рахунок.
- Твій рахунок? – здивувався Ілля.
- Так, невеличкий, – кивнула мама і написала:

„Рахунок Смирнової Н.В. синові Іллі: десять років для нього варила їсти – 0,00 гривні; десять років для нього прала – 0,00 гривні; п’ятдесят штанів і курток зашила і залатала – 0,00 гривні; сто ночей просиділа біля нього, коли він хворів, – 0,00 гривні; усе разом – 0,00 гривні”.

Хлопець уважно прочитав мамин рахунок.

- Але, мамо, чому ти скрізь написала 0,00 гривні?
- Тому що мама для своєї дитини все робить просто так, – відповіла жінка.
- Але, якщо хочеш, я можу тобі дати тих три гривні п’ятдесят п’ять копійок, які ти заслужив.

Ілля підхопився зі свого місця, підбіг до матері, обняв її і сказав:

- Ні, ні, мамо, я не хочу жодної копійки. Пробач мені. Я все зрозумів. Мама поцілувала сина, і вони разом почали накривати на стіл.

ІХ. Питання для обговорення:

Чи зможе летіти літак з одним крилом?

Що означає для людини, якщо вона не має прав?

А що може статися з людиною, яка не виконує своїх обов’язків?

Учитель пропонує учням прочитати оповідання П. Лефевра і обговорити у колі: чи погоджуєтеся Ви із підходом Іллі? Чому мама Іллі так поступила? Чи потрібно, на Вашу думку, розподіляти обов’язки у сім’ї?

X. Вправа «Розгадай шараду!»

Учні класу об'єднуються у дві команди. Кожна команда обирає якусь статтю Конвенції про права дитини й ілюструє її у вигляді шаради, інсценізації або пантоміми. Одна команда показує, а інша має назвати цю статтю та прокоментувати її зміст.

XI. Вправа «Аналізуємо ЗМІ» (робота в малих групах).

Кожній групі видається по декілька номерів однієї газети або журналу. Протягом певного часу учні мають знайти приклади, які ілюструють дотримання або порушення прав дітей. Презентацію цієї вправи можна здійснити у вигляді колажів із ілюстраціями самих учнів.

XII. Скарбничка народної мудрості. Пропонуємо до обговорення афоризми та вислови, народні прислів'я про права дитини.

Завдання: на вибір класного керівника або учнів проаналізувати зміст поданих нижче афоризмів та висловів видатних людей.

Світ не загієш,
Світ не одягнеш,
Світ не нагодуєш,
Але не відпускай голодну дитину,
Не подавши їй шматка.
Не залишай голодну дитину –
Хоч рукою її прикрий,
Не кидай змерзлу дитину, не зігрівши її.
(Грузинська народна пісня)

Хто не поважає молодшого – той і старшого не буде поважати.
(Туркменське народне прислів'я)

Українські народні приказки:

Нащо ліпший клад, коли в дітках лад.
Не доспи, не доїш, а дитину потіш.
Умієш дітей родити - умій же їх навчити.
Любо й ненці, як дитина в честі.
Як не навчиш дитину в пелюшках, то не навчиш і в подушках.
Учи дітей не страшкою, а ласкою.
Ніхто не бачить і не чує, як сирота плаче й горює.
З хати по нитці - сироті свитина.
Сирітська сльоза не капає дарма.
Як батька покинеш, то й сам загинеш.
Потурай малому, то як виросте - буде тебе на старості бити.
Не той батько, що зродив, а той, що до ума довів.

Шануй батька й неньку, буде тобі скрізь гладенько.

Вислови видатних людей про дітей

Майбутнє нації в руках матерів. (О. Бальзак)

Життя коротке, але людина знов і знов переживає його у своїх дітях. (В. Сухомлинський)

Сім'я - це первинне середовище, де дитина повинна вчитися робити добро (В. Сухомлинський)

Ставлення до дітей - міра духовної гідності людини. (Я. Бриль)

Немає на землі більш урочистого, ніж дитяче лопотання. (В. Гюго)

З усіх аморальних стосунків ставлення до дітей, як до рабів, є найаморальнішим. (Гегель)

Старих шануй, як батька, а молодших, як братів своїх. (В. Мономах)

Давайте менше говорити про обов'язки дітей, а більше про їхні права. (Ж.-Ж. Руссо).

Якщо ми навчаємо дітей будь-чому, щоб зробити їх кращими, то й вони роблять нас кращими, спілкуючись з нами. (Ф. Достоевський)

Багато діточок саме тому потрапляють до державних установ, бо вдома їх б'ють, мучать, морять голодом й принижують. (Д. Варга)

Ласкою завжди досягнеш більшого, ніж грубою силою. (Езон)

Найгірше, чого може навчитись молодь - це легковажність. Бо остання породжує ті задоволення, з яких виростають вади. (Демокрит)

Дайте дитинству дозріти в дітях. (Д. Дідро)

(Джерело: <http://shpargalka.org.ua/r/1/1281.html>)

XIII. Пишемо побажання ровесникам із інших країн.

Слово вчителя: Сьогодні ми проаналізували з вами ті права, що має дитина у нашій країні. А що ви знаєте про становище дітей в інших країнах світу? Які побажання ви могли би написати їм?

XIV. Підбиття підсумків уроку.

ХАЙ КВІТНЕ ЩАСЛИВА МОЯ УКРАЇНА! НАЙКРАЩА, БЕЗЦІННА, ЛЮБИМА ЗЕМЛЯ!

Мета уроку:

- розкрити зміст понять «держава», «громадянин», «права», «обов'язки», «закон»;
- ознайомити зі змістом основних статей Конституції України, Декларації прав дитини, учити цінувати права людей;
- розширити й поглибити поняття «Я – громадянин України»;
- формувати в учнів громадянські якості: знання законів і мотивацію до їх виконання, знання своїх громадянських прав і обов'язків;
- виробляти громадянські якості: патріотизм, людяність, розвивати у дітей прагнення бути свідомими громадянами України;
- спонукати дітей до розуміння своєї значущості в країні;
- виховувати етичну поведінку, почуття товариських стосунків, повагу до рідних, турботу про ближнього.

Ціннісні орієнтації:

соціальна компетентність, комунікативна компетентність.

Кінцевий результат:

викликати у дітей бажання стати справжнім громадянином, виховувати почуття гордості за свою державу.

ХІД УРОКУ

I Вступне слово учителя.

Погляньмо на карту світу. Тут багато є різних країн. Кожна з них має свою територію – землю, мову (а то й кілька), культуру, історію і традиції. Але кожна країна має також і свій день народження, день проголошення незалежності. Це державне свято.

Україна, наша Батьківщина, розміщена у центрі Європи. Вона також має свою землю, мову, культуру, історію, звичаї, традиції і свій день народження.

— *А коли наша Батьківщина святкує День незалежності?*

У цьому році нашій Україні виповнилося 20 років незалежного існування. Кожен народ любить свою Батьківщину, робить усе для процвітання своєї держави, її слави, свободи, незалежності. А ми живемо в Україні, волелюбній, мирній державі, і теж усім серцем любимо нашу милу, дорогу країну, хочемо, щоб вона стала процвітаючою, сильною, завжди була вільною і незалежною, бо всі ми громадяни нашої Вітчизни, люблячі сини і дочки України.

II Основна частина уроку

Вправа «Мікрофон»

У I ст. н.е. римський державний діяч, філософ на публічному виступі сказав: «Люблять Батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що вона – твоя».

Подумайте і дайте відповідь, продовживши речення: «Для мене Україна – це ……»

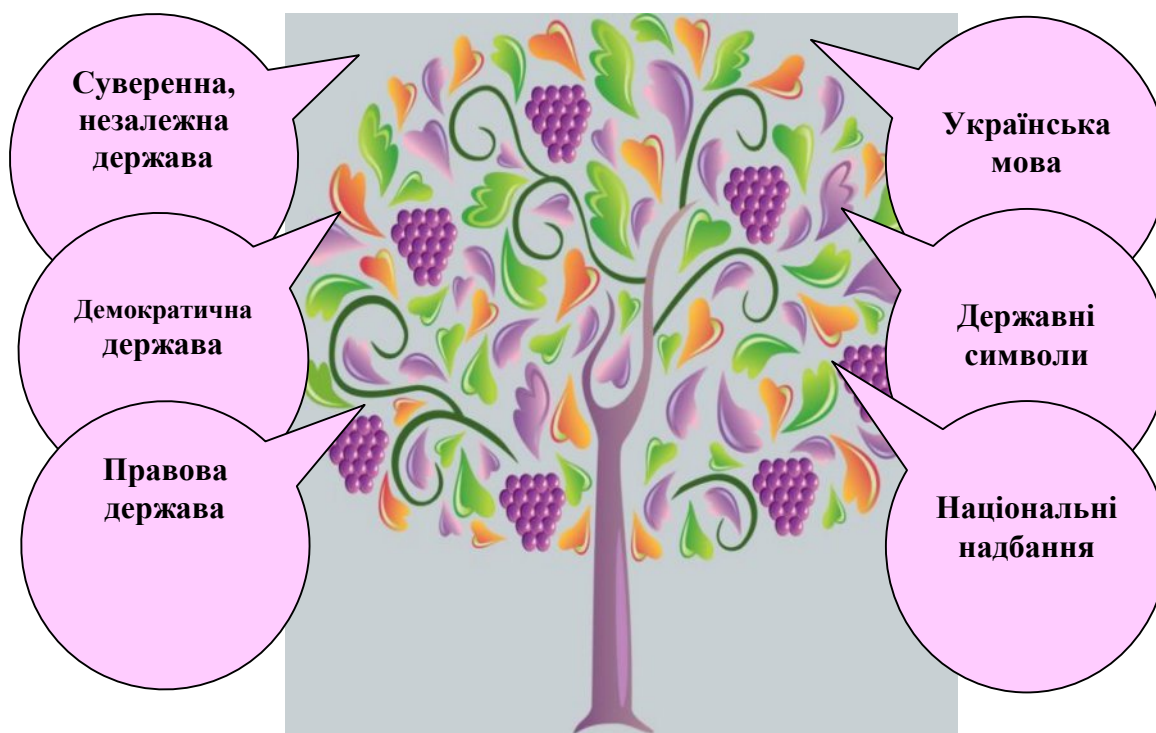
Вправа «Дерево української незалежності»

В українській пісні Ніна Матвієнко співає: «З роду в рід кладе життя мости, без коріння саду не цвісти, без стремління човен не пливе, без коріння гине все живе». Гине без коріння дерево, без історії немає майбутнього і для держави.

До того дня, коли була проголошена незалежність України, народ цієї землі міг гордитися своїм славним минулим, героїчними людьми, святою історією. Наше коріння міцне і у 1991 році ми починали не з початку, а почали будувати нову державу на землі наших прадідів-дідів.

— *А чим може гордитися громадянин України?*

Підсумувавши відповіді учнів, учитель пропонує на кроні умовного дерева у вигляді плодів записати пам'ятні сторінки вже незалежної України.

Сторінка 1

Україна – суверенна, незалежна держава

Згідно із Конституцією (ст.1.), Україна проголошена суверенною і незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою.

Суверенітет України поширюється на всю її територію. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою.

— *А як Ви розумієте словосполучення «цілісна і недоторкана»?*

Сторінка 2

Україна – демократична держава

Зі Статті 5 Конституції України: Україна є республікою. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.

Сьогодні у світі більше країн, які обрали форму правління – республіканську.

— *Як Ви думаєте, чому?*

Уявіть, що Вас обрали до міжнародної комісії, де обговорюються ознаки демократичної держави, які найкраще представлені у кожній країні. Які б із демократичних ознак своєї держави Ви б назвали? Чому?

Прогнозовані відповіді:

- правління більшості;
- верховенство права;
- дотримання прав і свобод людини;
- поділ влади;
- політична та ідеологічна свобода;
- закон – єдиний для всіх та ін.

Сторінка 3

Українські державні символи

Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України.

Державний Прапор України – стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів.

Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого – Тризуб (малий Державний Герб України).

Державний Гімн України – національний гімн, слова Павла Чубинського, музика Михайла Вербицького. Офіційно «Музична редакція» державного гімну була прийнята Верховною радою України **15 січня 1992 року**; слова гімну були затверджені «законом про Гімн України» 6 березня 2003 року.

Учням пропонується переглянути міні-презентації про національні герб і прапор України (у разі відсутності можливості перегляду учитель повинен мати репродукції державного прапора і герба).

Сторінка 4

Державна мова України

Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

Із слова починається мова,
Із мови починається людина,
Моя ласкава, мамина, єдина –
Щебече соловейко на весь світ.
Не посмій забути маминої мови.
Нею квітне поле і гудуть діброви.
Можеш призабути запах рути-м'яти,
Але рідну мову мушиш пам'ятати.

- Як Ви розумієте вислів «пам'ятати рідну мову»?
- Чому це так важливо для людини?

Сторінка 5

Україна – правова держава

В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України – основний закон держави Україна. Ухвалений **28 червня 1996 року на 5-й сесії Верховної Ради України 2-го скликання**. На пам'ять про прийняття Конституції в Україні щорічно святкується державне свято День Конституції України.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Ще у 1924 р. у м. Женеві було прийнято Декларацію прав дитини. 1959 р. розроблена і втілена в життя нова Декларація прав дитини. А 1989 р. у Нью-Йорку всі прогресивні країни світу підписалися під Конвенцією прав дитини.

У **1991 р.** Україна приєдналася до Конвенції, а в 1993 р. в Києві створено Всеукраїнський комітет захисту дітей.

Згідно з Конвенцією, Україна у **квітні 2001 р.** прийняла Закон про охорону дитинства.

Клас об'єднується у дві групи, кожна з яких отримує завдання: по черзі називати свої права (1-ша група) і, звичайно, обов'язки (2-га група). Перемагає та, яка назве більше.

Виконайте і обміркуйте: уявіть, що Ви українець, який виїхав за кордон. Визначіть найголовніші права, що має гарантувати Вам ця держава. Свій вибір поясніть.

Учням пропонується переглянути міні-презентацію про права дитини.

Сторінка 6

Національні надбання України

*«Ми візьмемо усе найкраще в себе,
Пронесемо нащадкам крізь віки.
І щоб вони сказали нам «Спасибі»
За державу, яку побудувати ми змогли».*
Олена Іпатенко

Якщо ми хочемо чимось погордитися, то вживаємо префікс най-, наприклад, найкраща, найулюбленіша, найчарівніша.

Учитель наводить кілька прикладів про українські національні надбання, а потім учні мають навести власні приклади про **НАЙ-українське**.

***

Найдавніша згадка про «руську» (тобто українську) мову на території сучасної України належить до 858 року. Уперше українську народну мову було піднесено до рівня літературної наприкінці XVIII ст. з виходом у 1798 році першого видання «Енеїди» І.Котляревського, який вважається зачинателем нової української літературної мови.

***

Найстарішою українською піснею, запис якої зберігся до наших днів, вважається пісня «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?».

***

Найвідоміший музикант Київської Русі – співець XI ст. Боян, який жив при дворі Святослава Ярославовича і якого згадує автор «Слова о полку Ігоровім».

***

Найдавнішою скульптурою, знайденою в Україні, є кам'яна баба з кургану поблизу с. Нововасилівки Миколаївської області, яка належить до V – IV ст. до н.е.

***

Ансамбль унікальних фресок у Софійському соборі в Києві є **найдавнішим** зразком українського монументального живопису. Цим фрескам вже майже 1000 років. Загальна їхня площа становить 3000 кв. м.

***

Найбільше перекладений літературний твір – «Заповіт» Т.Г.Шевченка. Його перекладали на 147 мов народів світу.

***

Найдовший псевдонім мав, мабуть, Г. Квітка-Основ'яненко: «Любопытный Аверьян, состоящий не у дел коллежский протоколист, имеющий хождения по тяжёлым делам и по денежным взысканиям».

***

Найчастіше вживаною літерою з українського алфавіту є «п», із якої починається найбільша кількість слів. **«Найпасивнішою»**, тобто найрідше вживаною буквою українського алфавіту, є «ф». В українській мові звук, що починається цією літерою, зустрічається тільки у небагатьох запозичених словах.

***

Найпершим вищим навчальним закладом в Україні була Острозька Колегія, заснована в 1576 р. у м. Острог князем Костянтином Острозьким. Другий вищий навчальний заклад — Києво-Могилянська академія, заснована у 1623 р. шляхом об'єднання Київської братської і Лаврської шкіл. Це були на той час єдині вищі школи у східнослов'янському світі.

***

Найдавніший міст в Україні знаходиться у м. Феодосії. Цей грецький міст, що функціонує ще й сьогодні, збудований генуезцями в XIII ст. Довжина його 10 м. Дещо молодшим від нього є «Турецький міст» над рікою Смотрич біля фортеці у Кам'янці-Подільському, його було побудовано у XVI ст.

***

Найбільші сходи в Україні – Потьомкінські сходи в Одесі – одна з видатних кам'яних споруд 1-ої половини ХІХ ст. Це складна інженерна споруда висотою 24 м і довжиною 142 м має 142 кам'яних сходинки і 10 площадок. Ширина нагорі – 125 м, внизу – 21 м. В її спорудженні взяли участь архітектори Ф.К.Бофф, Г.І.Торрічеллі та ін. Матеріал – цегла, черепашник, камінь.

***

Найзнаменитішими дітьми можна вважати трьох дочок Я. Мудрого, які стали королевами в різних країнах. Дочка Анна стала дружиною французького короля Генріха І, а після його смерті управляла Францією як регентша до повноліття свого сина, короля Філіпа. Про це свідчить багатомовний напис на її пам'ятнику неподалік від Парижа: «Анна руська – королева французька». Друга дочка Я.Мудрого була одружена з норвезьким королем Геральдом Сміливим, а третя – з угорським королем Андрієм.

***

Найнезвичнішою дзвіницею на території України є, мабуть, дзвіниця Києво-Печерської лаври, яка відхилена від вертикалі, як знаменита Пізанська вежа. Ще за часів спорудження через нерівномірний осад ґрунту дзвіниця похилилася, і в 1740 році навіть було порушено справу проти архітектора І.Г.Веделя: його звинуватили у неправильному плануванні. Дзвіницю добудували, пізніше (в 1951 році) визначили відхилення, а 1987 року зробили заміри вже з допомогою електроніки. При загальній висоті дзвіниці 96 652 м відхилення становить 60,3 см. Отже, падіння київській дзвіниці не загрожує.

Учням пропонується переглянути міні-презентацію про Україну.

Бути українцем – значить пишатися своєю Вітчизною. І нам є чим пишатися. Ми пишаємося красою української природи, древніми традиціями і мудрістю предків, найбагатшою культурною спадщиною.

Бути українцем – значить беззавітно вірити в Україну, як вірили в неї генії і безстрашні захисники українського народу. Тільки почуття любові й глибокої гордості за Вітчизну разом з вірою у її величне майбутнє дає кожному українцеві, незалежно від того, молодий він чи сивий, чи живе він в Україні, чи в інших краях, право стверджувати: це моя країна, мій народ, моя Україна!

— А що для Вас означає «бути патріотом»?

Підбиття підсумків уроку.

Пречиста блакить ясніє у безмірній високості України, як праведна душа народу. Веселковою барвою розлилася вона в небесах віковичним знаменом, на якому палає золото сонця, мов святий німб.

Ні, як нема кращого неба, ніж небо України, так як і нема кращої Землі, ніж наша Україна!

З Днем народження, рідна земля!

ВІРШІ ПРО УКРАЇНУ

Іван Коваленко

ДЖЕРЕЛО

Отак воно усе й пішло,
Що на початку було Слово,
Тоді на світ з'явилась Мова,
Назвімо третім – Джерело.

Ви не дивуйтесь!
Все, як треба,
Була такою воля Неба:
Сам Бог послав нам цей струмок,
Що став володарем думок.

Людина в світі б не жила,
Коли б не мала Джерела –

Джерела наснаги,
Джерела відваги,
Джерела натхнень,
Джерела пісень,
Джерела всіх знань,
Джерела кохань,
Джерела тепла,
Віри джерела.

Отак усе життя й пройшло,
Все до ладу, усе, як треба,
Була такою воля Неба –
Знайшов своє я Джерело.

І джерело це – Україна,
Вона не вмре і не загине,
Не знищать підступи і зло
Святе і чисте Д ж е р е л о!

Ігор Калиниченко

ЛИШЕ УКРАЇНА

Заніс рідний вітер у серце зернину,
І чисте колосся з душі проросло.
Лише Батьківщина, лише Україна
Покладе надію мені на чоло.

Ідуть місяці і роки без упину,
Й немало сплигло вже тієї води.
Лише Батьківщина, лише Україна
Залишиться в серці моїм назавжди.

За волю стоятиму я до загину
І прапор Шевченка онукам віддам.
Лише Батьківщина, лише Україна
Світитиме вічно прийдешнім вікам.

Не згасне народ, що по вільній стежині
Ітиме до щастя, тепла й доброти.
Лише Батьківщина, лише Україна
Всіх нас приведе до святої мети!

Наталя Цоліна

***

Люблю тебе, моя країно,
Моя чудова Україно!
Твої сади, гаї, лани
Завжди подобались мені.

Мені потрібна тільки ти
І твоя мова солов'їна,
Співаю я твої пісні,
Які співала мати мила.

Вони відомі в цілім світі,
Їх знають в кожному краю.
Тебе всі люблять, Україно,
За вроду сонячну твою!

***

Дивися, безкрайнеє, синєє небо,
Стоїть над землею, неначе шатро.
Воно посилає любов нескінченну
І щиро дарує надію й добро.
У цьому шатрі килими золотаві –
Із соняхів, жита, пшениці, вівса.
А десь майоріють, як крапельки неба,
Волошки блакитні. Яка ж то краса!
Тут мешкають люди, привітні та чесні,
Хліб-сіллю гостей зустрічають вони.
Земля наша щедра, родюча, багата –
Усіх нагодують безмежні лани.
Хай знає весь світ про казкову країну,
Де синєє небо та жовті поля.
Хай квітне щаслива моя Україна!
Найкраща, безцінна, любима земля.

Автор невідомий

***

Ми різні з материнської колиски,
Та всі ми діти щирої землі.
В родині вільній всі ми – українці
Ми України доньки і сини
Благословенна у віках земля
З хлібами щедрими під небом синім.
Велично й впевнено зійшла зоря
Нової України!
Вона в моїй душі, в серцях людей,
У радощах та у скрутну годину.
Ім'я її прекрасне і святе —
Повіримо в Україну!
Вона добро несе в новітній світ,
Довічну віру й пісню солов'їну.
Тож пам'ятаймо пращурів завіт —
Любити Україну!
Правічна і нескорена земля
Хлібами сходить у прийдешню днину.
Допоки світить праведна зоря -
Шануймо Україну!

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Акт проголошення незалежності України: Прийнятий Верхов. Радою УРСР, 24 серп. 1991 р. // Голос України. – 1992. – 17 груд. – С. 2.
2. Бадзью Ю. Національна ідея і національне питання. – К.: Смолоскип, 2000. – 52 с.
3. Гринів О. Національно-духовне відродження: Історія і сучас. пробл. – Л.: Місіонер, 1995. – 224 с.
4. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верхов. Радою УРСР, 16 лип. 1990 р. – К.: Політвидав України, 1990. – 8 с.
5. День незалежності України //Знаменні дати: Календар-2001 /Авт.-упоряд.: Кононенко В.О. (кер.), Гриценко О.О., Дроб'язко М.Ф. та ін. – К.: Україна, 2001. – С. 161 - 163.
6. Духовні цінності українського народу. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 294с.
7. Закон України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» // ВВР України. – 1995. – № 6. – С. 35.
8. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї // ВВР України. – 2002. – № 10. – С. 70.
9. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» // ВВР України. – 1996. – № 16. – С. 166.
10. Касьян В.І. Зовнішня політика України – важливий фактор розбудови сучасної української держави: Наук. посіб. /Рівнен. держ. техн. ун-т. – Рівне, 1999. – 171 с.
11. Крамаревський О. Політичні партії і організації України: Довідник. – К.: Альтерпрес, 1999. – 189 с.
12. Конвенція ООН «Про права дитини» // Право України. – 1993. – № 5 – 6. – С. 56 – 64.
13. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України, 28 черв. 1996 р. / М-во юстиції України, Укр. правн. фундація. – К.: Право, 1996. – 53 с.
14. Копиленко О.Л. Українська ідея М. Грушевського: Історія і сучасність. – К.: Либідь, 1991. – 182 с.
15. Коцур А.П. Українська державність: історія та сучасність. – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – 352 с.
16. Мала енциклопедія етнодержавознавства /НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Редкол.: Ю.І. Римаренко (відп. ред) та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
17. Малий словник історії України /В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін. – К.: Либідь, 1997. – 464 с.
18. Медведчук В. Сучасна українська національна ідея державотворення. –К.: Україна, 1997. – 170 с.

19. Мироненко О.М., Римаренко Ю.І., Усенко І.Б., Чехович В.А. Українське державотворення: Слов.-довід. – К.: Либідь, 1997. – 560 с.
20. Нагорна Л.П. Політична культура українського народу: Іст. ретроспектива і сучасні реалії. – К., 1997. – 266 с.
21. Нариси з історії українського національного руху. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1994. – 190 с.
22. Незалежність України: історичні витoki та перспективи: Матеріали наук.-практ. конф., 22 серп. 1996р. /НАН України. Ін-т історії України; Відп. Ред. В.А. Смолій. – К., 1997. – 228 с.
23. Перші кроки: посібник для початкового вивчення прав людини (склали Хосе Турчик, Л. Маринович, І. Савчик). – Дрогобич: Коло, 2000.
24. Полюга Л.М. Українська мова в процесі духовного відродження українського народу: (про збереження і тяглість нац. свідомості) // Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 1. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 208 – 212.
25. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання Українського Фонду сприяння соціальному захисту неповнолітніх» від 14 жовтня 1998 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 42.
26. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної програми «Діти України» від 8 липня 1995 р. № 502. – К.: Ін-форм. центр «Ліга» при Мін'юсті України (база «Закон»), 1995.
27. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про центр медико-соціальної реабілітації неповнолітніх» від 6 вересня 1996 р. № 1072 // 36. постанов Уряду. – 1996. – № 17. – С. 481.
28. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку видачі приватизаційних паперів неповнолітнім громадянам, громадянам, визнаним у встановленому порядку недієздатними чи обмежено дієздатними, і громадянам, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, і порядок їх використання» від 26 квітня 1995 р. № 308 // ВВР України. – 1995. – № 7. – С. 179.
29. Постанова Кабінету Міністрів України «Про подальший розвиток мережі центрів соціальних служб для молоді та підвищення ефективності їх діяльності» від 21 січня 1998 р. № 63 // Праця і зарплата. – 1998. – № 4.
30. Права людини: методичні рекомендації для вчителів загальноосвітніх шкіл (склали Л.Грузинова, Л.Заблоцька) – К.: Українська правнича фундація, 1996.
31. Про день проголошення незалежності України: Постанова Верхов. Ради УРСР, 16 лип. 1990 р. // Відом. Верхов. Ради. УРСР. – 1991. – № 31. – С. 430.
32. Указ Президента України від 3 грудня 1995 р. № 1129 «Про Національну раду з питань молодіжної політики» // Уряд, кур'єр. – 1995. – 9 груд.
33. Указ Президента України від 18 січня 1996 р. № 63/96 «Про Національну програму «Діти України» // Уряд, кур'єр. – 1996. – 25 січ.
34. Україна: Минуле і сучасність: Популяр. бібліогр. енцикл. /НПБ України: Авт. склад. Г.І. Гамалій – К.: 1999. – 192 с.

35. Українська державність у ХХ столітті: Історико-політ. аналіз /О. Дергачов (кер. Авт. Колективу). – К.: Політ. думка, 1996. – 448 с.
36. Українська ідея: іст. Нарис /В.Ф. Солдатенко, В.П. Крижанівський, Ю.А. Левенець та ін. – К.: Наук. думка, 1995. – 132 с.
37. Україна на перехідному етапі: Політика. Економіка. Культура /За ред. Т. Степанкової та ін. – К.: Видавн.центр "Академія", 1997. – 280 с.
38. Україна: поступ у ХХІ століття: Наук.-метод. зб. /І.Ф. Надольний та ін. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 220 с.
39. Фартушний А.А. Українська національна ідея як підстава державотворення: Монографія. – Л.: Вид-во Нац. у-ту "Львівська політехніка", 2000. – 308 с.
40. Хто я? Хто ми?: Хрестоматійний збірник для дітей молодшого та шкільного віку (склала Л.Маринович, М.Хейма). – Харків: Поліграфічні послуги, 1999.
41. Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української Державності: Курс лекцій: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1999. – 480 с.

КОРИСНІ САЙТИ:

<http://portal.rada.gov.ua> – офіційний сайт Верховної Ради України.

www.unicef.org – офіційний сайт ЮНІСЕФ.

<http://www.ombudsman.kiev.ua> – офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

<http://ditky.in.ua> – Українська дитяча он-лайн бібліотека.

<http://www.kidrights.ks.ua> – "ПРАВА ДІТЕЙ" – інформаційний портал правової просвіти дітей та підлітків.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОІПОПП
Зам. № 1138 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1